

ПЕТРУШЕНКО М. М.

д-р екон. наук,

завідувача відділу економічного регулювання природокористування

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ

Французький бульвар, 29, м. Одеса, Україна, 65044

E-mail: petrushenkom@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0098-7872

«ІНКЛЮЗИВНА ЕКОНОМІКА ДОСВІДУ» – ОЗДОРОВЧА РЕКРЕАЦІЯ: ВІД ВИРОБНИЧОГО ДО СПОГЛЯДАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Актуальність. На практичному рівні економічного забезпечення соціальної та екологічної політики держави виникає необхідність поєднання підходу індустрії вражень із доступністю та включеністю якомога більшої частини населення та бізнесу в цю індустрію послуг, передусім, у сферу оздоровчої рекреації.

Мета та завдання. Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні чинників оздоровчої рекреації, що відповідають концепціям сталого інклюзивного розвитку та економіки досвіду в рекреаційному природокористуванні.

Результати. Інклюзивну економіку досвіду визначено як систему суспільних відносин, у якій для максимальної кількості агентів максимізуються їх економічні можливості, пов'язані з досвідом (враженнями, емоціями, відчуттями, спогадами) як специфічною особливо цінною (в психо-емоційному, естетичному та іншому сенсі) послугою. Концептуалізовано розвиток інклюзивної економіки вражень у рекреаційному природокористуванні на основі поведінкового, інвайронментального, соціо-природного, екологічного та соціально-ринкового підходів з метою регулювання еколого-економічних відносин в умовах трансформації екстрактивних економічних, а також політичних і соціальних інститутів в інклюзивні щодо забезпечення добробуту населення.

Висновки. Запропоновано методологічний підхід до обґрунтування сутнісної складової добробуту, яка опосередкована протиріччям «досвід / враження – інклюзія», що дозволяє за умови системної підтримки з боку держави та забезпечення якості навколишнього природного середовища створити підґрунтя для залучення довгострокових інвестицій у ті економічні галузі, вплив яких на добробут є максимальним, передусім, оздоровчу рекреацію. Вдосконалено методологічні принципи дослідження природокористування, а саме: принцип генетичної єдності (включеності) природи і суспільства, принцип опосередкованості (всеосяжності) ролі суспільного виробництва у взаємозв'язку «суспільство – природа», принцип відтворення (відповідальності) природи.

Ключові слова: економіка вражень, рекреаційне природокористування, здоров'я, добробут, інклюзивний підхід.

PETRUSHENKO M. M.

Dr. Econ. Sciences

Head of Department,

Institute of Market Problems and Economic&Ecological Research
of the National Academy of Sciences of Ukraine

Frantsuzskiy Boulevard, 29,

Odesa, Ukraine, 65044

E-mail: petrushenkom@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0098-7872

“INCLUSIVE EXPERIENCE ECONOMY” – WELLNESS AND RECREATION: FROM PRODUCTION TO CONTEMPLATIVE NATURE MANAGEMENT

Topicality. At the practical level of economic support for social and environmental policies of the state, there is a need to combine the approach of the experience industry with the accessibility and involvement of as many people and businesses as possible in this service industry, above all, in the field of wellness and recreation.

Aim and tasks. The purpose of the article is to theoretically substantiate the factors of wellness and recreation that meet the concepts of sustainable inclusive development and experience economy in recreational nature management.

Research results. *The inclusive experience economy is defined as a system of social relations in which for the maximum number of agents their economic opportunities related to experience (impressions, emotions, feelings, memories) are maximized as a specific especially valuable (in psycho-emotional, aesthetic and other sense) service. The development of the inclusive experience economy is conceptualized in recreational nature management based on behavioral, environmental, socio-natural, eco-friendly and social-market approaches, in order to regulate ecological and economic relations in the conditions of transformation of extractive economic as well as political and social institutions into inclusive ones for ensuring human well-being.*

Conclusion. *The methodological approach to substantiation of the essential component of well-being is proposed, which is mediated by the contradiction of “experience / impression – inclusion” and allows, subject to systematic state support and environmental quality assurance, to create a basis for attracting long-term investment in those economic sectors whose impact on well-being is, above all, wellness and recreational. Methodological principles of environmental research are improved, namely: the principle of genetic unity (inclusiveness) of nature and society, the principle of indirectness (comprehensiveness) of the role of social production in the interconnection “society – nature”, the principle of reproduction (responsibility) of nature.*

Keywords: *experience economy, recreational nature management, health, well-being, inclusive approach.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Досвід, зокрема, така його важлива складова як враження є одним із визначальних чинників розвитку конкурентних економічних відносин в умовах Industry 4.0. Із теоретичного погляду економіка досвіду (*experience economy*) є напрямом поведінкової економіки. В більш вузькому розумінні економіка вражень / досвіду пов'язана зі сферою послуг (планування урбо-ландшафтів, архітектурний дизайн, віртуальні розваги, хорека, оздоровча рекреація тощо), яка орієнтована на вибагливого до нових емоцій, відчуттів і вражень платоспроможного споживача. В контексті поширення сфери економіки досвіду на споживачів із середнім рівнем платоспроможності та потребами нового досвіду, що актуально, передусім, для урбанізованих (як правило, приморських чи гірських) територій – густозаселених туристичних мега-локацій, особлива увага повинна приділятися сфері відпочинку та поліпшення здоров'я населення. При цьому основою вражень є природне середовище, що оберігається та надається державою рекреантам на принципі рівних можливостей. Оздоровча рекреація в міських агломераціях є сферою, в якій збалансовуються недоліки напруженого режиму праці населення та техногенного середовища урбанізованої території її широкими фінансовими та інноваційними можливостями для організованого відпочинку, попередження захворювань і поліпшення здоров'я. Як правило, рекреація як соціально-економічне явище відновлення сил із використанням природних ресурсів доцільна для людей, які працюють у великих містах; водночас поєднання рекреації з туризмом робить її затребуваною незалежно від місця проживання чи роботи людей, або інших соціальних чинників. На загальнодержавному рівні забезпечення здорових умов життя та праці населення є одним із головних завдань соціальної та економічної політики, і тому рекреація має бути включена в державну стратегію та програми розвитку міст і регіонів. Проте в Україні ситуація з оздоровчою рекреацією не зовсім відповідає цим вимогам: в Стратегії розвитку туризму та курортів [1] пропонується поетапне відродження лікувально-профілактичних закладів, але їх рекреаційна функція та створення рекреаційних об'єктів практично не розглядаються. Необхідний на загальнодержавному рівні процес відновлення сил (відтворення трудового потенціалу) не знаходить свого адекватного відображення також і в Національній стратегії реформування системи охорони здоров'я в Україні [2].

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Фундаментальні (Г. Шульце (G. Schulze) [3]; Б. Пайн (B. Pine), Дж. Гілмор (J. Gilmore) [4]) та новітні, зокрема, пов'язані зі сферою туризму (С. Чанг (S. Chang) [5]; М. Хуттер (M. Hutter) [6]; М. Маслова (M. Maslova) [7]; Д. Квадрі-Фелітті (D. Quadri-Felitti), А. Фьоре (A. Fiore) [8]; А. Стасяк (A. Stasiak) [9]; І. Єоман (I. Yeoman), У. МакМаон-Бітті (U. McMahon-Beattie) [10]) положення економіки досвіду, якщо їх спроектувати в площину економіко-екологічних відносин (Б. Буркинський, В. Степанов, С. Харічков [11]; Дж. Драйзек (J. Dryzek) [12]; [13]; Н. Ковальова, Н. Хумарова [14]), мають високу концентрацію спільних (взаємозв'язок на концептуальному рівні: «економіка досвіду / вражень – економіка природокористування та охорони довкілля») положень, передусім, у сфері рекреаційного природокористування [15–17], розвиток якого в Україні відображено в роботах [18]; [19]. Питання управління / регулювання природокористуванням висвітлено в роботах [20–23], зокрема, в сфері рекреації – в роботі [24].

Питання інклюзивності економіки нерозривно пов'язані з темою сталого розвитку. Зокрема, дослідники Дж. Гупта (J. Gupta), К. Вегелін (C. Vegelin) [25] проводять діагноз інклюзивності Цілей

сталого розвитку 2030. Практична реалізація таких досліджень полягає, передусім, у створенні соціальних, економічних і політичних інклюзивних інститутів [26].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Між тим на практичному рівні економічного забезпечення соціальної та екологічної політики держави виникає необхідність поєднання підходу індустрії вражень із доступністю та включеністю якомога більшої частини населення та бізнесу в цю індустрію. Йдеться про використання навколишнього природного середовища як сукупності об'єктів, які прямо чи опосередковано пов'язані з можливістю одержати нові враження та підвищити при цьому якість життя; переважно – про рекреацію та оздоровлення з використанням природних умов і ресурсів. У цьому сенсі є необхідність додаткових досліджень.

Формулювання цілей дослідження (постановка завдання). Отже, мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні чинників оздоровчої рекреації, що відповідають концепціям сталого інклюзивного розвитку та економіки досвіду в рекреаційному природокористуванні. Відповідно, завдання дослідження такі:

- концептуалізувати аспекти розвитку інклюзивної економіки досвіду у рекреаційному природокористуванні;
- удосконалити методологічні принципи дослідження природокористування в рекреаційній сфері на основі інтегрування екологічного та інклюзивного підходів.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Економіка вражень в еволюційному контексті більше зрозуміла західному суспільству [27], в якому, починаючи з 1990-х років, значно підвищився рівень життя, і люди (що завжди бажали «хліба та видовищ») стали спроможними сплачувати за послуги, пов'язані з новим досвідом, емоціями та враженнями. В маркетинговому контексті [4] також західний світ значно випередив країни, що й досі знаходяться в перманентно перехідному стані. З «інклюдзією» ситуація дещо інша: країни, в яких так чи інакше був розвинений соціалізм, принаймні номінально мали досвід вирівнювання доступу та включеності громадян до процесів одержання благ, в тому числі, пов'язаних із новими враженнями (передусім, йдеться про організований відпочинок у поєднанні з широкою географією туризму). З огляду на це, така історична специфіка виправдовує встановлення взаємозв'язків між економікою досвіду та інклюзивним розвитком у сучасній Україні. Проте за умови, що практична реалізація «інклюзивної економіки вражень» при державній підтримці відбувається на основі суспільних благ і має поряд із економічним також соціальний і екологічний ефект.

В контексті оцінки стану оздоровчої рекреації в середньому за регіонами України в 2018 [28; 29] році домогосподарства:

- при значному збільшенні доходів спрямували б додаткові кошти передусім на *лікування* (близько 50%) та *відпочинок* (близько 55%) (потім – на: житло, одяг, взуття, їжу);
- за оцінкою матеріального добробуту відносять себе *до бідних* (70-80%);
- вважають, що найбільша цінність – *здоров'я* – для більш ніж 70% населення (сім'я, діти – 20%);
- вважають, що за добробут має нести відповідальність як *держава*, так і вони самі – до 60%;
- вважають, що їх матеріальний стан за останні та наступні 12 місяців залишиться та залишиться *без змін* та / або гірше, 70-80%;
- вважають, що наступні 12 місяців для розвитку економіки України будуть без будь-яких відчутних змін або *несприятливі*, 60%.

Ці дані доводять:

- необхідність актуалізації *інклюзивного* підходу;
- цільова функція державної політики – це максимізація *добробуту* (з визначенням в його структурі основної частки – здоров'я);
- як наслідок попереднього – роль оздоровчої *рекреації* (*wellness and recreation*; в англійській літературі широко вживаним є *wellness tourism*) постійно зростає.

Основа оздоровчої рекреації – рекреаційне середовище, що включає рекреаційні природні ресурси [22] та більш широко – компоненти навколишнього природного середовища, які можуть бути задіяні для надання рекреаційних послуг населенню.

Методологічні принципи дослідження природокористування (рис. 1) [11] є підґрунтям для управління розвитком оздоровчої рекреації (що пов'язана з так званім «споглядальним» природокористуванням), зокрема, в межах урбанізованих територій. У широкому розумінні еколого-економічні відносини включають взаємодії та зв'язки між суб'єктами діяльності щодо виробництва, споживання, обміну та розподілу продукції та послуг і які мають екологічні інтереси, прямо чи

опосередковано пов'язані з їх економічною діяльністю. Регулювання цих відносин – це прерогатива держави, оскільки еколого-економічні транзакції стосуються природних ресурсів, які знаходяться в державній власності, а також спричиняють зовнішні ефекти, що впливають на третіх осіб.

Рис. 1. Інклюзивність методологічних принципів природокористування як основа екологічно орієнтованого управління оздоровчою рекреацією

Джерело: розроблено автором

«Протягом останніх кількох років світ говорить про необхідність більш соціально-інклюзивного підходу до генерації економічного зростання. Інклюзивність означає те, що більшість членів суспільства відчувають на собі результати економічного зростання» [30]. Принципи, представлені на схемі 1, є інклюзивними: людина «включена» в природу, і довкілля «поширюється» на будь-які суспільні відносини.

Оздоровча рекреація в територіально-галузевій структурі економіки відноситься до сфери послуг. При цьому можна проводити аналогії між послугами оздоровчої рекреації та екосистемними послугами [31]. Завдяки поступовій переорієнтації економічних відносин з потреб агресивного економізму на потреби суспільного розвитку рекреаційні, туристичні та інші послуги все більше домінують над виробництвом, а послуги з урахуванням «досвіду» [4] клієнта – над обслуговуванням. Зростання сектора економіки досвіду є неминучим наслідком достатку: за наявності «зайвих» грошей відкривається шлях до нових, більш досконалих задоволень, які пов'язані з емоціями, почуттями та досвідом [32].

Для зрозуміння нових тенденцій розвитку оздоровчої рекреації як сфери, в якій можна поєднати на перший погляд діаметрально протилежні економіку досвіду та інклюзивну економіку, надамо визначення «інклюзивної економіки досвіду». Отже, інклюзивна економіка досвіду – це

система суспільних відносин, у якій для максимальної кількості агентів максимізуються їх економічні можливості, пов'язані з досвідом (враженнями, емоціями, відчуттями, спогадами) як специфічною особливо цінною (в психо-емоційному, естетичному та іншому сенсі) послугою. В сфері природокористування ця система ускладнюється і в розумінні відносин (еколого-економічних: «суспільство – економіка – природа»), і в розумінні досвіду (в суб'єктивно-об'єктивному сенсі: сприйняття агентами природи як об'єкту вражень, емоцій тощо). У практичній площині, оскільки економіка досвіду пов'язана з високим рівнем платоспроможності споживачів, більші перспективи для розвитку вона має в міських агломераціях, ніж в інших населених пунктах.

Роль держави в розвитку інклюзивної економіки вражень у природокористуванні активується переважно через функції координування та регулювання еколого-економічної діяльності. Тобто держава мінімально втручається в життя та діяльність громадян, сприяючи при цьому діалогу з активною частиною громадянського суспільства, вирішуючи конфліктні ситуації з приводу природних ресурсів і забруднення довкілля та встановлюючи правила гри між агентами. Проте держава виконує функцію контролю з метою забезпечення екологічної безпеки, а також інші не менш важливі функції управління: встановлення цілей інклюзивного розвитку; формування та реалізацію програм розвитку комплексних об'єктів і територій природокористування; стимулювання екологічно відповідальної діяльності.

В концептуальному інклюзивному підході (рис. 2) охоплено такі три ключові аспекти, що відповідають філософії цього дослідження: економіка досвіду як гносеологічний аспект; рекреаційне природокористування – онтологічний аспект; інституціоналізм як основа методології (що з антропоцентричних позицій можна представити як взаємозв'язок «гомо економікус – гомо екологікус – гомо соціаліс» [12; 33]). Третій аспект означає не тільки і не стільки вагомість управління в складі концепції інклюзивної економіки вражень у природокористуванні, а відповідь на питання «яким чином, за допомогою яких методів і досліджувати, і впливати на предмет дослідження – навколишнє середовище, відображене в екологічній свідомості та поведінці агентів». Реальність такого впливу залежить від того, чи вдалося побудувати інклюзивні економічні, політичні та соціальні інститути.

Рис. 2 Взаємозв'язок інклюзивної економіки досвіду та рекреаційного природокористування як концептуальна основа управління оздоровчою рекреацією

Джерело: розроблено автором

Інвайронментальний (гомо екологікус цінує, передусім, навколишнє природне середовище; пріоритет екологічно спрямованих Цілей сталого розвитку та екологічної ефективності заходів) і соціо-природний (компроміс у діях гомо соціаліс і гомо екологікус: у рівній мірі цінуються соціальне та природне навколишнє середовище; пріоритет узгодженості соціально та екологічно спрямованих ЦСР, а також соціальної та екологічної ефективності заходів) підходи застосовуються при дослідженні рекреації як еколого-соціального явища – організованого відпочинку та відновлення сил людей на основі природи без заподіяння їй шкоди. Еконологічний підхід: гомо економікус поступається своєю перевагою домінування на користь гомо екологікус; розвиток ринків екосистемних послуг. Соціо-ринковий підхід (рівноважна взаємодія гомо соціаліс і гомо економікус; досягається завдяки діям інклюзивних інститутів): на мікрорівні економіка досвіду пов'язана з маркетингом, досвід / враження розглядається як спосіб просунення товару за дуже високу ціну (з інклюзією немає нічого спільного); на макрорівні економіка досвіду пов'язана з брендом держави, в стандартах найбільш розвинених країн – оздоровча рекреація в поєднанні з досвідом / враженнями. Поведінковий підхід: є універсальним для дослідження соціально-психологічних аспектів оздоровчої рекреації як основної сфери інклюзивної економіки вражень.

Всупереч тому, що оздоровча рекреація в структурі національної економіки та ВВП України майже не відображена як впливова складова (відсутня як самостійна галузь господарювання; важко відобразити відсоток доходів, спричинений підвищенням працездатності трудових ресурсів унаслідок оздоровлення та відпочинку населення), загальносвітові тенденції спонукають підвищувати акцент уваги до цієї сфери. В центрі уваги – добробут (в якому фізичне, духовне та емоційне здоров'я нерозривно поєднане зі здоров'ям соціальним і фінансовим) як орієнтир збалансованого соціально-ринкового інклюзивного розвитку оздоровчої рекреації, передусім, в міських агломераціях, де є платоспроможний попит на відпочинок і оздоровлення.

Наведені нижче імперативи (рис. 3) виходять за межі концепції сталого розвитку, повертають до розуміння сутності добробуту та встановлюють довгострокові орієнтири збалансованого (соціально-ринкового, інклюзивного, інноваційного) розвитку оздоровчої рекреації в Україні.

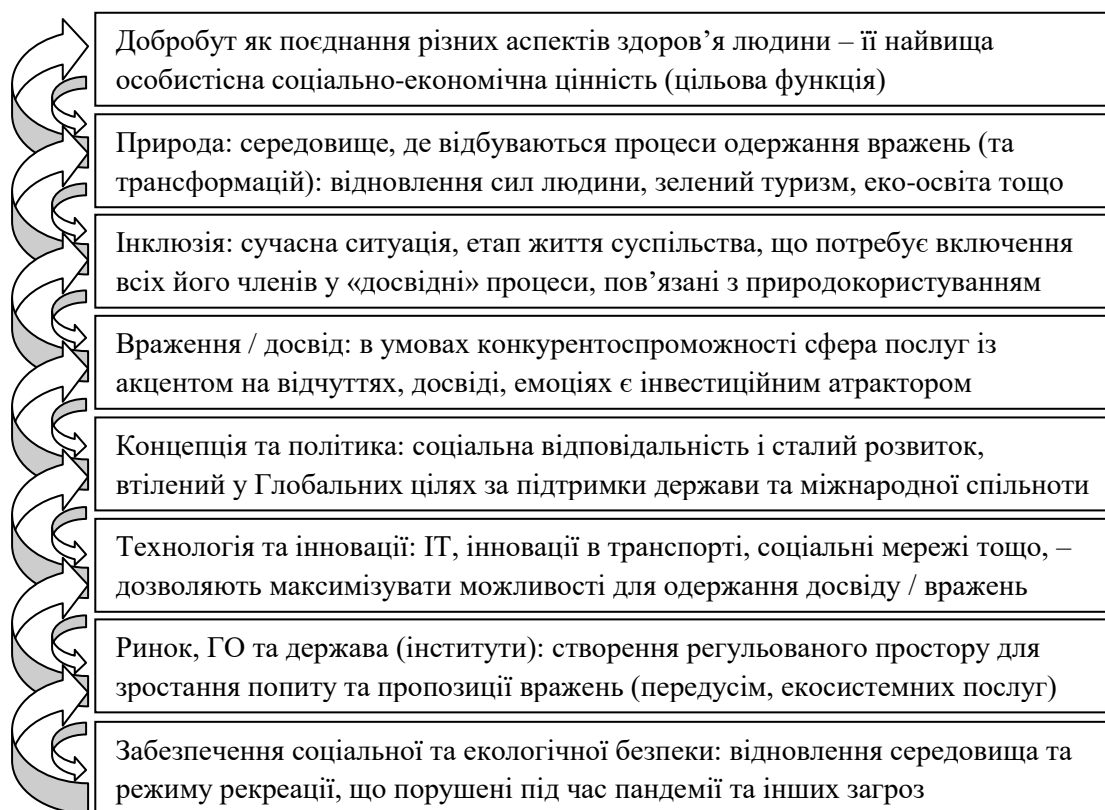

Рис. 3 Імперативи розвитку інклюзивної економіки досвіду як сучасної концепції розвитку оздоровчої рекреації

Джерело: розроблено автором

Як зазначено вище, «центральною» імперативом є добробут (у вузькому значенні – відповідний показник) як відображення цінностей агентів. Цей імператив має інтегральний характер, який проявляється в поєднанні взаємозв'язків між основними складовими концепції інклюзивної економіки досвіду в природокористуванні (рис. 4). В Україні, особливо в межах урбанізованих територій, найбільш цінними складовими добробуту є здоров'я та відпочинок, а також комфортне житло та ін. Необхідність агломерації як форми організації територіального утворення пояснюється подвійністю, а отже, безумовною актуальністю існуючих проблем: значна кількість негативних питань виникає у субрегіонах, оскільки центр (велике місто) не має повноважень на їх територіях, а невеликі міста і поселення не мають достатнього управлінського інструментарію для реалізації оперативних рішень. З огляду на це держава не може стояти осторонь процесів формування та розвитку ринкових відносин, в яких визначальним є саме інклюзивний механізм у його політичному, економічному та соціальному проявах.

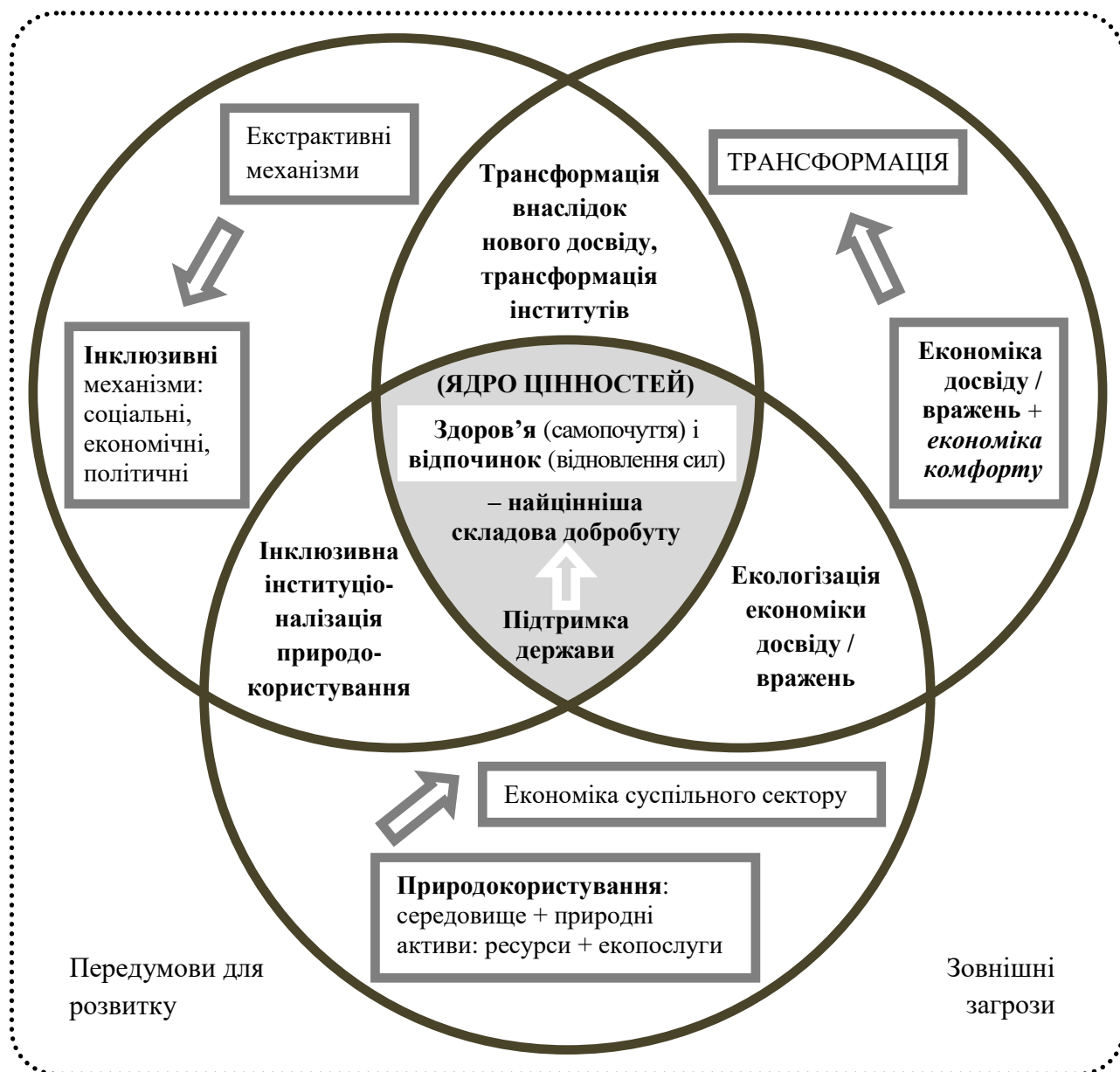

Рис. 4 Взаємозв'язок «природокористування – інклюзія – досвід» через «ядро» цінностей
Джерело: розроблено автором

Виходячи з рекомендацій ООН [26, с. 62-63], більш включені економічні інститути, що пов'язані з формуванням регуляторної (право власності, трудове законодавство тощо), антикорупційної та фінансово-кредитної політики, є визначальним рівнем доходу в країні. (При

цьому «деякі міжнародні дослідження припускають зворотний порядок причинності; зокрема, що рівень доходу, освіти та економічного зростання призводять до зміцнення інститутів, а не навпаки»). Поряд із цим якість політичних інститутів (проте не рівень проведення політичних виборів) є визначальним чинником сталого розвитку: всеохоплююче управління зменшує рівень бідності та підвищує показники людського розвитку (зниження рівня дитячої смертності, зростання якості освіти та підвищення рівня здоров'я населення). Щодо соціальних інклюзивних інститутів: рівень довіри соціуму до влади позитивно впливає на темпи економічного зростання. Визначальною є роль правозахисних організацій у контексті взаємозв'язків між бідністю, соціальною дискримінацією та захистом прав людини. Поряд зі зміцненням окремо соціальних, політичних та економічних інститутів украй важливими є узгодженість між їх діями, а також формування демократичних традицій (які унеможливають повернення до екстрактивності інститутів) при проведенні інституційних реформ, які самі по собі є нормальним еволюційним явищем.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В дослідженні концептуалізовано розвиток інклюзивної економіки вражень у рекреаційному природокористуванні на основі поведінкового, інвайронментального, соціо-природного, екологічного та соціально-ринкового підходів з метою регулювання еколого-економічних відносин в умовах трансформації екстрактивних економічних, а також політичних і соціальних інститутів в інклюзивні щодо забезпечення добробуту населення. Запропоновано методологічний підхід до обґрунтування сутнісної складової добробуту (включає фізичне, ментальне, соціальне і фінансове здоров'я), яка опосередкована протиріччям «досвід враження (економічний атрибут забезпеченості, повноти відчуття та комфорту) – інклюзія (соціальний атрибут протидії виключеності, ізолюваності, недоступності)» та є джерелом і водночас наслідком (цільовою функцією) розвитку та позитивної трансформації відносин у системі «суспільство – природа – економіка», що дозволяє за умови (обмеження) системної підтримки з боку держави та забезпечення якості навколишнього природного середовища створити підґрунтя для залучення довгострокових інвестицій у ті економічні галузі, вплив яких на добробут є максимальним, передусім, оздоровчу рекреацію. Вдосконалено методологічні принципи дослідження природокористування (як ключової категорії для розуміння протиріч сталого розвитку) на основі інтегрування екологічного та інклюзивного підходів, а саме: принцип генетичної єдності (включеності) природи і суспільства, принцип опосередкованості (всесосяжності) ролі суспільного виробництва у взаємозв'язку «суспільство – природа», принцип відтворення (відповідальності) природи, що є підґрунтям для проектування економіки вражень у площину інклюзивної економіки на рівні стадій і галузей природокористування – підґрунтя для розвитку оздоровчої рекреації, передусім, у межах урбанізованих територій. Обґрунтовано взаємозв'язок «природокористування – економіка досвіду / вражень – інклюзивне зростання» на концептуальному рівні, що полягає у визначенні імперативів розвитку пріоритетних еколого-соціальних сфер і галузей національного господарства і дозволяє інтегрувати діяльність довкола загальної цінності – добробуту як поєднання різних аспектів здоров'я людини (фізичне, духовне та емоційне здоров'я нерозривно поєднане зі здоров'ям соціальним і фінансовим) з урахуванням інклюзивності Цілей сталого розвитку та забезпечення формування регульованого ринку екосистемних послуг.

Подальші розробки пов'язані з тим, що управління соціально-економічним розвитком, в тому числі рекреацією міських агломерацій вимагає передусім створення організаційної структури, адекватної масштабу та складності цього об'єкту управління. В Україні поняття «агломерація» не формалізоване, хоча вже кілька десятиліть назріла необхідність поєднання в єдиній функціональній структурі принаймні міста-мільйонники з їх приміськими територіями. Як і в багатьох країнах із низьким рівнем економічного розвитку, в Україні відсутні політичні, економічні та соціальні інститути, що дозволяють координувати урбанізаційні та тим більше рекреаційні соціально-економічні процеси, що мають бути вирішені із залученням додаткових інвестицій. Окрім того, актуальність розвитку оздоровчої рекреації в міських агломераціях посилюється через поширення протягом останнього десятиліття інтересів населення, що пов'язані зі здоровим способом життя, спортом і фітнесом, правильним харчуванням, екологією тощо. (Пандемія 2019 внесла свій розлад в стабільність економіки, що вже в найближчому майбутньому можна частково компенсувати розвитком так званої економіки комфорту). Відповідно, структура управління в сфері «рекреація – туризм – оздоровлення» має відповідати вказаній тенденції як за складністю ієрархії, так і за диференціацією функцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2017). *On approval of the Tourism and Resort Development Strategy for the period up to 2026* (№168-p. 16.03.2017). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/249826501>.
2. Ministry of Health of Ukraine. (2014). *National Strategy for Healthcare Reform in Ukraine for the period 2015-2020*. Retrieved from <https://moz.gov.ua/uploads/0/691-strategiya.pdf>.
3. Schulze, G. (1993). *Die Erlebnisgesellschaft. Kultursoziologie der Gegenwart*. New York: Campus Verlag. 765 p.
4. Pine, B. J. II, & Gilmore, J. (1998). Welcome to the experience economy. *Harvard Business Review*, July-August, 97-105. Retrieved from <https://hbr.org/1998/07/welcome-to-the-experience-economy>.
5. Chang, S. (2018). Experience economy in hospitality and tourism: Gain and loss values for service and experience. *Tourism Management*, 64(C), 55-63. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.08.004>.
6. Hutter, M. (2018) The role of newness in the experience economy. In: Rammert, W., Windeler, A., Knoblauch, H., Hutter, M. (eds.) *Innovation Society Today*. Springer VS, Wiesbaden, 149-164 https://doi.org/10.1007/978-3-658-19269-3_7.
7. Maslova, M. (2017). Revisiting tourism experience in the experience economy: Sociological and psychological perspectives. *SSRN Electronic Journal*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3061439>.
8. Quadri-Felitti, D., & Fiore, A. M. (2012). Experience economy constructs as a framework for understanding wine tourism. *Journal of Vacation Marketing*, 18(1), 3–15. <http://dx.doi.org/10.1177/1356766711432222>.
9. Stasiak, A. (2013). New spaces and forms of tourism in experience economy. *Turyzm*, 23(2), 59-67. <https://doi.org/10.2478/tour-2013-0012>.
10. Yeoman, I., & McMahon-Beattie, U. (2019). The experience economy: Micro trends. *Journal of Tourism Futures*, 5(2), 114-119. <https://doi.org/10.1108/JTF-05-2019-0042>.
11. Буркинський Б. В., Степанов В. М., Харичков С. К. Економіко-екологічні основи регіонального природопольовання і розвитку // ІПРЭІ НАН України. – Одеса: Фенікс, 2005. 575 с.
12. Dryzek, J. S. (1996). Foundations for environmental political economy: The search for homo ecologicus? *New Political Economy*, 1(1), 27-40. <https://doi.org/10.1080/13563469608406236>.
13. Петрушенко М. М. Прогнозування та регулювання розвитку національної економіки: соціоприродні й економічні протиріччя : монографія. – Суми : Університетська книга, 2013. – 336 с.
14. Ковалева Н. Г., Хумарова Н. И. Функции хозяйственного контроля, экологического аудита и экспертизы в формировании рыночных отношений // Природоохранное регулирование в рыночных отношениях. – Одесса: ИПРЭІ НАНУ, 1998. – С. 184-194.
15. Кислий В. М., Шевченко Г. М. Аналіз передумов формування ринку рекреаційних послуг в Україні // Механізм регулювання економіки. – 2007. – №2. – С. 27-36.
16. Кислий В. М., Шевченко Г. М. Роль та місце природно-рекреаційної сфери в системі територіально-економічних відносин // Екологічний менеджмент у загальній системі управління : тези VII щоріч. Всеукр. наук. конф. (м. Суми, 24–25 квітня 2007 р.). Суми : СумДУ, 2007. С. 31–34.
17. Shevchenko, H. M., Pakhomov, V. M., & Petrusenko, M. M. (2016). Economic and legal issues of rural and recreational land use in Ukraine. *Economic Annals-XXI*, 1-2(156), 54-58. <https://doi.org/10.21003/ea.V156-0012>.
18. Cherchuk, L. M. (2008). Evaluation of current state and prospects for recreational nature management development in Ukraine. *Actual Problems of Economics*, 6, 180-186.
19. Шевченко Г. М. Прогнозування розвитку рекреації в Україні : соціально-економічний еквілібріум : монографія. – Суми: Університетська книга, 2017. – 336 с.
20. Martienko, A., & Khumarova, N. (2017). Improvement of the administration system in the field of natural resources use. *Economics. Ecology. Socium*. 1(1), 71-81.
21. Petrusenko M. M., & Shevchenko, H. M. (2018). Regulation of ecologic-and-economical risks and the responsibility for human well-being: for example of waste management. *Economic Innovations*. 3(68), 165-175. [https://doi.org/10.31520/ei.2018.20.3\(68\).165-174](https://doi.org/10.31520/ei.2018.20.3(68).165-174).
22. Prokopenko, O. V., Kysly, V. M., & Shevchenko, H. M. (2014). Peculiarities of the natural resources economic estimation under the transformational conditions. *Economic Annals-XXI*. 7–8(1), 40-43.
23. Хумарова Н. І. Екологічні цільові програми у системі державного регулювання природокористування // Екологізація економіки як інструмент сталого розвитку в умовах конкурентного середовища. – 2005. – Вип. 15.6. – С. 187-194.

24. Shevchenko, H. M. (2017). Regulatory policy and optimization of investment resource allocation in model of functioning recreation industry. *Baltic journal of economic science*, 3(1), 109-115. <http://dx.doi.org/10.30525/2256-0742/2017-3-1-109-115>.
25. Gupta, J., & Vegelin, C. (2016). Sustainable development goals and inclusive development. *International Environmental Agreements*, 16, 433-448. <https://doi.org/10.1007/s10784-016-9323-z>.
26. United Nations (2016). Global Sustainable Development Report 2016, Department of Economic and Social Affairs, New York, July. 134 p.
27. Volkmann, U. (2007). Das Projekt des schönen Lebens – Gerhard Schulzes „Erlebnisgesellschaft“. *Soziologische Gegenwartsdiagnosen I*. VS Verlag für Sozialwissenschaften. 75-89.
28. State Statistics Service of Ukraine. (2017). *Ukraine households self-perceived of their income*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
29. State Statistics Service of Ukraine. (2018). *Population's self-perceived of health status and availability of selected types of medical aid*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
30. Kyiv International Economic Forum. (2017). *Inclusiveness of Economy – a new measure of economic growth*. Retrieved from <https://forumkyiv.org/uk/news/inkluzivnist-ekonomiki-nove-mirilo-ekonomichnogo-rostu>.
31. Brussard, P. F., Reed, J. M., & Tracy, C. R. (1998). Ecosystem management: what is it really? *Landscape and Urban Planning*, 40(1-3), 9-20. [https://doi.org/10.1016/S0169-2046\(97\)00094-7](https://doi.org/10.1016/S0169-2046(97)00094-7).
32. Toffler, A. (1970). *Future shock*. New York: Random House.
33. Gintis, H., & Helbing, D. (2015). Homo socialis: An analytical core for sociological theory. *Review of Behavioral Economics*, 2(1-2), 1-59. <https://doi.org/10.1561/105.00000016>.

REFERENCES

1. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2017). *On approval of the Tourism and Resort Development Strategy for the period up to 2026* (№168-p. 16.03.2017). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/249826501>.
2. Ministry of Health of Ukraine. (2014). *National Strategy for Healthcare Reform in Ukraine for the period 2015-2020*. Retrieved from <https://moz.gov.ua/uploads/0/691-strategiya.pdf>.
3. Schulze, G. (1993). *Die Erlebnisgesellschaft. Kultursoziologie der Gegenwart*. New York: Campus Verlag. 765 p.
4. Pine, B. J. II, & Gilmore, J. (1998). Welcome to the experience economy. *Harvard Business Review*, July-August, 97-105. Retrieved from <https://hbr.org/1998/07/welcome-to-the-experience-economy>.
5. Chang, S. (2018). Experience economy in hospitality and tourism: Gain and loss values for service and experience. *Tourism Management*, 64(C), 55-63. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.08.004>.
6. Hutter, M. (2018) The role of newness in the experience economy. In: Rammert, W., Windeler, A., Knoblauch, H., Hutter, M. (eds.) *Innovation Society Today*. Springer VS, Wiesbaden, 149-164 https://doi.org/10.1007/978-3-658-19269-3_7.
7. Maslova, M. (2017). Revisiting tourism experience in the experience economy: Sociological and psychological perspectives. *SSRN Electronic Journal*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3061439>.
8. Quadri-Felitti, D., & Fiore, A. M. (2012). Experience economy constructs as a framework for understanding wine tourism. *Journal of Vacation Marketing*, 18(1), 3–15. <http://dx.doi.org/10.1177/1356766711432222>.
9. Stasiak, A. (2013). New spaces and forms of tourism in experience economy. *Turyzm*, 23(2), 59-67. <https://doi.org/10.2478/tour-2013-0012>.
10. Yeoman, I., & McMahon-Beattie, U. (2019). The experience economy: Micro trends. *Journal of Tourism Futures*, 5(2), 114-119. <https://doi.org/10.1108/JTF-05-2019-0042>.
11. Burkinskiy, B. V., Stepanov, V. M., & Kharichkov, S. K. (2005) Ekonomiko-ekologicheskie osnovy regionalnogo prirodopolzovaniya i razvitiya [Economic and environmental foundations of regional nature management and development]. Odessa: Feniks [in Russian].
12. Dryzek, J. S. (1996). Foundations for environmental political economy: The search for homo ecologicus? *New Political Economy*, 1(1), 27-40. <https://doi.org/10.1080/13563469608406236>.
13. Petrushenko, M. M. (2013). Prognozuvannya ta reguljuvannya rozvytku nacional'noji ekonomiki: sociopryrodni jy ekonomichni protyrichchja: monografija [Forecasting and regulation of the national economy development: socionatural and economical contradictions]. Sumy : VTD “Universytetska knyha” [in Ukrainian].

14. Kovalyova, N. G., & Khumarova, N. I. (1998). Funktsii khozyaystvennogo kontrolya, ekologicheskogo audita i ekspertizy v formirovani i rynochnykh otnosheniy [The functions of economic control, environmental audit and examination in the formation of market relations]. *Prirodookhrannoe regulirovanie v rynochnykh otnosheniakh. Odessa, 184-194* [in Russian].
15. Kyslyi, V. M., & Shevchenko, H. M. (2007). Analiz peredumov formunannya rynku rekreatsiynykh posluh v Ukraini [Analysis of the preconditions for the formation of recreational services market in Ukraine]. *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky. 2, 27-36* [in Ukrainian].
16. Kyslyi, V. M., & Shevchenko, H. M. (2007). Rol ta mistse pryrodno-rekreatsiinoi sfery v systemi terytorialno-ekonomichnykh vidnosyn [The role and place of the natural-recreational sphere in the system of territorial-economic relations]. *Ekolohichniy menedzhment u zahalnoi systemi upravlinnia. Sumy: SumDU, 31-34* [in Ukrainian].
17. Shevchenko, H. M., Pakhomov, V. M., & Petrushenko, M. M. (2016). Economic and legal issues of rural and recreational land use in Ukraine. *Economic Annals-XXI, 1-2(156), 54-58*. <https://doi.org/10.21003/ea.V156-0012>.
18. Cherchuk, L. M. (2008). Evaluation of current state and prospects for recreational nature management development in Ukraine. *Actual Problems of Economics, 6, 180-186*.
19. Shevchenko, H. M. (2017). Prognozuvannya rozvytku rekreacii v Ukraini: socioalno-ekonomichnyy ekvilibrium: monografiya [Forecasting of recreation development in Ukraine: socioeconomic equilibrium: monograph]. Sumy : VTD "Universytetska knyha" [in Ukrainian].
20. Martienko, A., & Khumarova, N. (2017). Improvement of the administration system in the field of natural resources use. *Economics. Ecology. Socium. 1(1), 71-81*.
21. Petrushenko M. M., & Shevchenko, H. M. (2018). Regulation of ecologic-and-economical risks and the responsibility for human well-being: for example of waste management. *Economic Innovations. 3(68), 165-175*. [https://doi.org/10.31520/ei.2018.20.3\(68\).165-174](https://doi.org/10.31520/ei.2018.20.3(68).165-174).
22. Prokopenko, O. V., Kysly, V. M., & Shevchenko, H. M. (2014). Peculiarities of the natural resources economic estimation under the transformational conditions. *Economic Annals-XXI. 7-8(1), 40-43*.
23. Khumarova, N. I. (2005). Ekolohichni tsilyovi prohramy u systemi derzhavnoho rehuliuвання pryrodokorystuvannya [Environmental target programs in the system of state regulation of nature management]. *Ekolohizatsia ekonomiky yak instrument staloho rozvytku v umovakh konkurentnoho seredovyshcha. 15.6, 187-194* [in Ukrainian].
24. Shevchenko, H. M. (2017). Regulatory policy and optimization of investment resource allocation in model of functioning recreation industry. *Baltic journal of economic science, 3(1), 109-115*. <http://dx.doi.org/10.30525/2256-0742/2017-3-1-109-115>.
25. Gupta, J., & Vegelin, C. (2016). Sustainable development goals and inclusive development. *International Environmental Agreements. 16, 433-448*. <https://doi.org/10.1007/s10784-016-9323-z>.
26. United Nations (2016). Global Sustainable Development Report 2016, Department of Economic and Social Affairs, New York, July. 134 p.
27. Volkmann, U. (2007). Das Projekt des schünen Lebens – Gerhard Schulzes „Erlebnisgesellschaft“. *Soziologische Gegenwartsdiagnosen I. VS Verlag für Sozialwissenschaften. 75-89*.
28. State Statistics Service of Ukraine. (2017). *Ukraine households self-perceived of their income*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
29. State Statistics Service of Ukraine. (2018). *Population's self-perceived of health status and availability of selected types of medical aid*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
30. Kyiv International Economic Forum. (2017). *Inclusiveness of Economy – a new measure of economic growth*. Retrieved from <https://forumkyiv.org/uk/news/inkluzivnist-ekonomiki-nove-mirilo-ekonomichnogo-rostu>.
31. Brussard, P. F., Reed, J. M., & Tracy, C. R. (1998). Ecosystem management: what is it really? *Landscape and Urban Planning, 40(1-3), 9-20*. [https://doi.org/10.1016/S0169-2046\(97\)00094-7](https://doi.org/10.1016/S0169-2046(97)00094-7).
32. Toffler, A. (1970). *Future shock*. New York: Random House.
33. Gintis, H., & Helbing, D. (2015). Homo socialis: An analytical core for sociological theory. *Review of Behavioral Economics, 2(1-2), 1-59*. <https://doi.org/10.1561/105.00000016>.